

Література

1. Annual Report for 2010 / International Atomic Energy Agency — 2011 [Електронний ресурс]: — Режим доступу: http://europa.eu.int/information_society/eeurope/egovconf/indexen.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2009 р. № 1004 «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Ядерне паливо України» // [Електронний ресурс]: — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Державного концерну «Ядерне паливо» // [Електронний ресурс]: — Режим доступу: <http://scnf.com/ua/>
4. Заява про екологічні наслідки діяльності при будівництві та експлуатації Централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива з українських АЕС // [Електронний ресурс]: — Режим доступу: <http://www.energoatom.kiev.ua>
5. Техніко-економічне обґрунтування інвестицій централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива України. Інформаційно-аналітичний огляд матеріалів // [Електронний ресурс]: — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>

Віхрова І. О.,
аспірантка Київського
національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ШТРАФНИХ САНКЦІЙ У ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ У СФЕРІ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ АВАРІЇ НА ЧАЕС

Штрафні санкції (неустойка, штраф, пеня) у господарських відносинах, у тому числі у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, згідно ст. 230 Господарського кодексу (далі — ГК) України виступають як грошова сума, яку учасник цих відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання.

Суб'єктами права застосування штрафних санкцій є учасники названих відносин, зазначені у ст. 2 ГК України — як суб'єкти господарювання, що провадять господарську діяльність у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, так і суб'єкти організаційно-господарських повноважень, які здійснюють функції організації, управління та регулювання вказаної діяльності у зазначеній сфері.

В юридичній науці найбільш поширеним є уявлення, що штрафні санкції застосовуються лише у договірних зобов'язаннях, а за порушення правил здійснення господарської діяльності до порушника застосовуються адміністративно-господарські санкції. У зв'язку з цим ставиться під сумнів правильність наведеного вище положення ст. 230 ГК України щодо відповідної підстави застосування штрафних санкцій [1, с. 290; 2, с. 330]. Дане уявлення ґрунтується на традиційному розумінні штрафних санкцій (неустойки) в господарських відносинах як таких, що мають договірну природу. Але ж правила здійснення господарської діяльності встановлюються не тільки законодавчими актами, за порушення яких застосовуються адміністративно-господарські санкції (ст. 238 ГК України), а у відповідних межах і внутрішньосистемними актами центрів господарських систем — як державних (зокрема, міністерств, державних господарських об'єднань), так і недержавних (недержавних об'єднань підприємств, об'єднань громадян, релігійних організацій тощо), а також локальними нормативно-правовими господарськими актами. За порушення цих правил може бути передбачена відповідальність у формі саме штрафних (не адміністративно-господарських) санкцій, які застосовуються центрами та учасниками вказаних систем або суб'єктами господарювання, але ж не уповноваженими органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, як адміністративно-господарські санкції.

У цьому плані більш обґрунтованим вважається проведення чіткої різниці між адміністративно-господарським штрафом та штрафними санкціями. До останніх, на думку О.П. Подцерковного, може бути віднесений, зокрема, штраф, що стягується господарським об'єднанням з підприємства, яке входить до його складу, за порушення ним порядку погодження цін, встановленого локальними актами господарського об'єднання [3, с. 155—156]. На підтвердження більшої адекватності цієї точки зору сучасним умовам господарювання вказує також ч. 7 ст. 231 ГК України, згідно якій розмір штрафних санкцій, що застосовуються у внутрішньогосподарських відносинах за порушення зобов'язань, визначається відповідним суб'єктом господарювання — господарською організацією.

Зважаючи на сказане при дослідженні питання про штрафні санкції у господарських відносинах у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС доцільно окремо виділяти з названих санкцій такі, що застосовуються у договірних господарських відносинах, а також ті з цих санкцій, що використовуються у внутрішньосистемних та внутрішньогосподарських відносинах.

За загальним правилом розмір штрафних санкцій визначається законом (у внутрішньогосподарських відносинах, як зазначалося, відповідним суб'єктом господарювання — господарською організацією) або договором. При чому у разі, якщо розмір штрафних санкцій законом не визначено, санкції застосовуються в розмірі, передбаченому договором — у відсотковому відношенні до суми невиконаної частини зобов'язання, або у певній, визначеній грошовій сумі, або у відсотковому відношенні до суми зобов'язання незалежно від ступеня його виконання, або у кратному розмірі до вартості товарів, робіт, послуг. У разі недосягнення згоди між сторонами щодо встановлення та розміру штрафних санкцій за порушення зобов'язання спір може бути вирішений у судовому порядку за заявою заінтересованої сторони відповідно до вимог законодавства. За порушення грошових зобов'язань штрафні санкції встановлюються у відсотках, розмір яких визначається обліковою ставкою Національного банку України, за увесь час користування чужими коштами, якщо інший розмір відсотків не передбачено законом або договором (ч. 4, 5, 6 ст. 231 ГК України).

Що стосується встановлення і визначення розміру штрафних санкцій законом, то насамперед слід взяти до уваги загальну норму ч. 2 ст. 231 ГК України, яка встановлює штрафні санкції за порушення господарського зобов'язання, де хоча б одна сторона є суб'єктом господарювання, що належить до державного сектора економіки, або порушення пов'язане з виконанням державного контракту, або виконання зобов'язання фінансується за рахунок Державного бюджету України чи за рахунок державного кредиту. Штрафні санкції тут передбачені за порушення умов зобов'язання щодо якості (комплектності) товарів (робіт, послуг) та за порушення строків виконання зобов'язання. Ч. 3 ст. 231 ГК України передбачає, що законом може бути визначений розмір штрафних санкцій також за інші порушення окремих видів господарських зобов'язань, зазначених у частині другій цієї статті. Тобто, особливому державному захисту підлягають господарські зобов'язання, в яких присутній публічний елемент, зачіпаються інтереси держави або територіальної громади [4, с. 224—225].

Слід відзначити, що саме такими є переважна кількість господарських зобов'язань у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Це стосується насамперед тих зобов'язань, що укладаються і виконуються безпосередньо у межах Чорнобильського виробничо-господарського комплексу, і предметом яких є здійснення діяльності із зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, або

здійснення заходів щодо запобігання винесення радіонуклідів за межі зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, запобігання радіоактивному забрудненню навколишнього середовища, подолання негативного екологічного впливу вказаних зон на суміжні території. Учасниками таких зобов'язань є суб'єкти господарювання переважно державного сектора економіки. Виникають дані зобов'язання значною мірою з державних контрактів, які фінансуються за рахунок державних чи інших прирівнених до них коштів.

Отже, у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС щодо значної кількості господарських зобов'язань, зазначених вище, поширюється дія норми ч. 2 ст. 231 ГК України, згідно якої штрафні санкції застосовуються, якщо інше не передбачено законом чи договором, у таких розмірах:

- за порушення умов зобов'язання щодо якості (комплектності) товарів (робіт, послуг) стягується штраф у розмірі двадцяти відсотків вартості неякісних (некомплектних) товарів (робіт, послуг);

- за порушення строків виконання зобов'язання стягується пеня у розмірі 0,1 відсотка вартості товарів (робіт, послуг), з яких допущено прострочення виконання за кожний день прострочення, а за прострочення понад тридцять днів додатково стягується штраф у розмірі семи відсотків вказаної вартості.

Згідно ст. 232 ГК України у господарських відносинах, у тому числі у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, основним, переважним видом штрафних санкцій (неустойки, штрафу, пені) відносно збитків, які завдані цим же порушенням, є зарахувальні, при яких збитки відшкодовуються в частині, не покритій цими санкціями, тобто можуть бути стягнуті лише в сумі, яка перевищує суму штрафних санкцій. Такий вид штрафних санкцій застосовується завжди, якщо законом або договором не передбачено інше. А законом або договором можуть бути передбачені випадки, коли допускається стягнення тільки штрафних санкцій (так звана виняткова неустойка, що являє собою мінімальну відповідальність за порушення зобов'язань, бо зовсім виключає вимогу про стягнення збитків), коли збитки можуть бути стягнуті у повній сумі понад штрафні санкції (так звана штрафна неустойка, стягується понад стягнення збитків і таким чином являє собою максимальну відповідальність), коли за вибором кредитора можуть бути стягнуті або збитки, або штрафні санкції (відповідно альтернативна неустойка).

Зважаючи на виключне значення господарської діяльності у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, її безпосередню спря-

мованість на подолання негативних економічних наслідків аварії, на проведення профілактичних заходів по обмеженню впливу цієї аварії на здоров'я населення та радіаційний стан навколишнього природного середовища, доцільним було б встановити правило, що штрафні санкції за господарські правопорушення у зазначеній сфері мають штрафний характер, тобто збитки повинні стягуватися у повній сумі понад штрафні санкції.

Удосконалення штрафних санкцій у господарських відносинах у сфері ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС сприятиме прискоренню процесу подолання негативних економічних наслідків аварії, відродження і розвитку постраждалих регіонів, прискоренню розвитку продуктивних сил держави.

Література

1. *Щербина В. С.* Господарське право : підруч. / В. С. Щербина. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 592 с.
2. *Вінник О. М.* Господарське право: курс лекцій / О. М. Вінник. — К. : Атіка, 2004. — 624 с.
3. *Подцерковный О. П.* Денежные обязательства и расчетные правоотношения в Украине / О. П. Подцерковный. — Одеса : Студия «Негоциант», 2005. — 308 с.
4. Господарське право України : підруч. ; за ред. В. М. Гайворонського, В. П. Жушмана. — Х. : Право, 2005. — 384 с.

Слободчикова Н. В.,

аспірантка 1 року

кафедри правового регулювання економіки

юридичного факультету

Київського національного економічного

університету імені Вадима Гетьмана

НЕДОПУСТИМІСТЬ БАНКРУТСТВА АТОМНИХ СТАНЦІЙ

Відкриття ядерної енергії та можливості використання її в мирних цілях поклало початок бурхливому розвитку атомної енергетики, яка за порівняно невеликий строк стала однією з провідних галузей світового господарства і національної економіки України.